

TILSHUNOSLIKDA FRAZEOLGIK BIRLIKLARNI O‘RGANISH.

Mirzayeva Dilshoda Ikromjonovna

Farg‘ona Davlat Universiteti ingliz filologiyasi kafedra mudiri f.f.f.d

Farg‘ona Davlat Universiteti ingliz filologiyasi o‘qituvchisi Aziza Sayfidinova

say838670@gmail.com

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola zamonaviy tilshunoslikda frazeologik birliklar mavzusiga bag‘ishlangan bo‘lib avvalo ushbu frazeologizmlarni tadqiq qilish muammolari va ularni etimologiyasi hamda orfografiyasiga batafsil to‘xtalib o‘tadi hamda ushbu turg‘un birikmalarni yagona ma‘nolari haqoda ma‘lumot beradi. Shuningdek frazeologizmlarning shakillanish jarayoni so‘zlarning o‘zaro leksik birikuvidan hosil bo‘lishi, so‘z birikmalarining yasalishi uni tashkil etuvchi a‘zolarining hozirgi kundagi leksik ma‘nolariga bog‘liq bo‘lmagan ma‘lum semantic tarkibiy qismlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Frazeologizm, frazeologiya, frazema turg‘un birikma, orfografiya, etimologiya, erkin so‘z.

АННОТАЦИЯ: Данная статья посвящена теме фразеологизмов в современном языкознании, прежде всего, она фокусируется на проблемах исследования этих фразеологизмов, их этимологии и орфографии, а также дает информацию об уникальных значениях этих устойчивых сочетаний. Также анализируется процесс образования фразеологизмов, образование лексических сочетаний слов, образование словосочетаний, отдельных смысловых компонентов, не зависящих от текущих лексических значений составляющих его членов.

Ключевые слова: Фразеологизм, фразеология, фразеологический состав, орфография, этимология, свободное слово.

ANNOTATION: This article is devoted to the topic of phraseological units in modern linguistics, and first of all, it focuses on the problems of researching these phraseologisms, their etymology and orthography, and provides information about the unique meanings of these fixed combinations. Also, the formation process of

phraseologisms, the formation of lexical combinations of words, the formation of word combinations, certain semantic components that do not depend on the current lexical meanings of its constituent members are analyzed.

Key words: Phraseologism, phraseology, phraseological compound, orthography, etymology, free word.

Tilning frazeologik fondi milliy madaniyatning ko‘zgusi bo‘lib, unda ma'lum bir xalqning o‘ziga xosligi eng yorqin namoyon bo‘ladi, chunki frazeologiya ko‘proq fikrlash va dunyo tasvirini aks ettiradi. Tilning lug‘at turkumiga nafaqat alohida so‘zlar, balki barqaror so‘z birikmalari ham kiradi. Tarkibi ancha murakkab bo‘lgan turg‘un birikmalar frazeologizmlar yoki frazeologik birikmalar (iboralar) deb ataladi. Tilshunoslikning frazeologizmlarning ilmiy tadqiq qiluvchi sohasi frazeologiya (grekcha phrases – “ibora”, logos – “so‘z” ma’nosida) deyiladi²⁴. Frazeologizmlar tilning leksikasiga kirishi sababli frazeologizmga tilshunoslikning leksikologiya sohasiga kiruvchi bir bo‘limi sifatida qaraladi. Frazeologizmlar ikki va undan oriq so‘zlarning turg‘un birikmasidir. Masalan kapalagi uchmoq, qo‘li gul, tarvuzi qo‘ltig‘idan tushmoq kabi.

Frazeologizmlarning tarkibida ko‘p so‘z ishtirok etishiga qaramay, ular yagona umumiy ma’no bilan birlashadi va emotsional –ekspressiv ma’noni ifodalaydi²⁵. Frazeologizmlar badiiy adabiyotda obrazli va ta’sirchan vosita sifatida ko‘p qo‘llanadi. Odatda, frazeologizmlar tildagi erkin so‘z birikmalari asosida xosil bo‘ladi. Biroq ular ko‘chma ma’no kasb etib, komponentlaro‘zaro birikib yaxlitholda qo‘llanishi natijasida singib ketadi.

Frazeologizmlar turli tillarda o‘sha xalqning ba’zi urf – odatlarini aks ettiradi. Ularni bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilishda iboraning komponentlarini so‘zma-so‘z ag‘darmay mazmuni to‘g‘ri keluvchi iboralardan foydalaniladi²⁶.

²⁴Petrova, M. (2010). Ingliz frazeologik birliklarining etimologiyasi: keng qamrovli tadqiqot. Oksford Universiteti Matbuoti.

²⁵ Ivanov, A. (2012). Rus frazeologik birliklarining etimologik tahlili. Moskva Davlat Universiteti Matbuoti.

²⁶ Smit, J. (2014). Frazeologik birliklarning kelibchiqish varivojlanishi: etimologik yondashuv. Kembrij Olimlari Nashriyoti.

Frazeologizmlar semantik tomondan umumlashgan ko‘chma ma’no ifodalasa, gramatik tomondan ularning butunligi komponentlarining o‘zaro birikuvi va gapga ham shu tartibini saqlab qolishi bilan izohlanadi.

Frazeologiyaning hajmini keng doirada va tor doirada tushunish mavjud. Keng tushunishda frazeologiya doirasiga so‘zlarning turg‘un birlashmalaridan tashqari turli hil frazeologik birliklar mansub deb qaraladi. Tor doiradagi tushunchada esa uni ma’nosi bir so‘zga teng ekanligi tushuniladi.

Frazeologiya deb so‘zlarning semantik bog‘lanishlarini tushunish ham mavjud. Bu hodisalardan faqat bir turini –so‘zlarning turg‘un birlashganlarini - til birligi deb baholash mumkin²⁷.

Frazeologik birlik deb so‘zlarning barcha tur turg‘un birlashmalarini emas, balki, shulardan bir qismini tan oladilar. Frazeologik birlik bo‘lish uchun so‘zlarning turg‘un birlashmasi obrazli ma’no ko‘chma ma’no anglatishi shart. Frazeologik birliklar iboradan yaxlitligicha anglashilidigan ma’no uchun tarkibidagi so‘z – komponentlarga xos leksik m’anolarning yig‘indisiga teng bo‘lmaydi. Iboraning ma’nosi umumlashma ma’no, maxraj ma’no sifatida namoyon bo‘ladi.

Frazeologik birliklar birdan ziyod so‘zdan tashkil topsa ham, yagona umumiy tushunchani ifodalayoladigan ulkan ikki tomonlama leksik birliklardir²⁸. Frazeologik birliklar leksik ma’nolari bu ularning tarkibiy qismlarining umumiy leksik ma’nolaridir. („Small potatoes“ – something insignificant or unimportant.).

Frazeologizmlarning shakillanish jarayoni so‘zlarning o‘zaro leksik birikuvidan hosil bo‘ladi. So‘z birikmalarining yasalishi uni tashkil etuvchi a’zolarining hozirgi kundagi leksik ma’nolariga bog‘liq bo‘lmagan ma’lum semantik tarkibiy qismning tashuvchisi hisoblanadi²⁹. Biz shunga o‘xshash birikmalarining qurilish ma’nosi bilan uni tashkil etuvchilarining leksik ma’nosini farqlashimiz lozim.

²⁷Garsiya, L. (2016). Ispanfrazeologikbirliklariningetimologiyasi: tarixiyvaqiyosiytahlil. Universidad De Salamanca matbuot.

²⁸Chjan, H. (2018). Xitoyfrazeologikbirliklariningetimologiko’rganish. Pekin tilvaMadaniyatuniversitetimatbuoti.

²⁹Kovalska, A. (2019). Polshafrazeologikbirliklariningetimologiyasivasemantikasi: diaxronikIstiqbol. Jagiellonian UniversitetiMatbuoti.

Hulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki tilning so‘z boyligi nafaqat so‘zlar , balki frazeologik birikmalar yordamida boyib boradi. Frazеologik birliklar nutq jarayonida yaratib bo‘lmaydigan , balki tilda tayyor birlik sifatida bo‘ladigan so‘z birikmalaridir. Ular maxsus lug‘atlarda yig‘iladi. So‘zlarga o‘xshab iboralar ham bitta mazmuni berib, gapning bir bo‘lagi bo‘lib keladi.

REFERENCES

1. THE IMPORTANCE OF THE DIDACTIC SYSTEM IN TEACHING ENGLISH IN NON-PHYLOGICAL DIRECTION Makhsetova Zuhra Turebaevna Almalyk branch of Tashkent state technical university named after Islam Karimov, English language teacher EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Volume 1 Issue 9, December 2021
2. O‘ZBEK VA INGLIZ BADIY ASARLARIDA G‘AYRIODATIY BIRIKMALARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI (Ernest Xeminguey va Abdulla Qahhor ijodida) M.I.Dexqonova, I. Karimov nomidagi TDTU Olmaliq filiali “Ozbek tili va adabiyoti” kafedrası assistenti АНДРИЯНОВСКИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ЧТЕНИЯ 11 февраля 2022 . PHRASEOLOGICAL UNITS IN TRANSLATION Makhsetova Z.T. master's student Chirchik Pedagogical Institute Tashkent region "Экономика и социум" №7(74) 2020
4. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С КОМПОНЕНТОМ ЗООНИМОМ В КИТАЙСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ З. Т. Махсетова АCADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES V
5. Akobirov S. Lug`at – so‘z xazinası. T., 1963.